

Віктор Набруско (Київ, Україна)

**МАСОВО-КОМУНІКАЦІЙНІ ЗВ'ЯЗКИ В УМОВАХ ТРАНЗИТНОГО
УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА**

Висловлювання німецького філософа Юргена Габермаса про те, що рівень цивілізованості суспільства визначається характеристикою діяльності ЗМК для нас особливо актуальне. Випробування, що випали на долю України останніми роками, загострило питання організаційно-правового перелаштування національного інформаційного простору, який у попередні часи беззастережно був відданий на поталу комерційним та чужинським інтересам. «Перенавантаження» інформаційного простору потребує продуманих і системних кроків, що передбачили б як зміцнення суверенності держави в національному інформаційному полі, так і гарантування вільного демократичного розвитку засобів масової комунікації – необхідного складника та інституції громадянського суспільства. Военна агресія з боку Росії – це найсерйозніший виклик для України в новітній історії. Йдеться не лише про те, якою буде держава, на кін поставлене питання самого існування нації. Одним із головних чинників нищення нашого суверенітету є масштабна, системна інформаційно-смілова війна, яку проводить агресор. Тимчасова окупація Криму та частини Донбасу – це наслідок маніпулятивної пропаганди кремлівського «зомбоящика». Серйозно ускладнює ситуацію нерозв'язаність в середині країни низки вузлових соціально-економічних проблем та небажання влади розпочати

серйозний діалог щодо зміни суспільних відносин на якісному цивілізованому щаблі. Проголошені реформи в різних соціальних сферах не зачіпають базовий рівень відносин як інституційного владного характеру, так і системи взаємодії усіх соціальних груп.

Про що варто говорити в контексті формування нових демократичних інститутів та викликів у сфері масово-комунікаційних зв'язків:

1. Реалізацію конституційних прав громадян щодо гарантування державою інформаційної безпеки.

Нав'язуванні ззовні нові стандарти комунікаційних зв'язків, штучні дискусії щодо абсолютизації толерантності та заборони мови ворожнечі в умовах війни, відмова від пропаганди як способу протистояти російській лавині брехні та маніпуляції – такий небезпечний та шкідливий дискурс домінує сьогодні в українському соціумі. Тоді, як сусідні європейські держави створюють спеціальні інституції протидії ворожій російській пропаганді, у нас через безпорадність влади та заангажованість окремих інституцій громадянського суспільства нав'язуються стереотипи комунікативних відносин абсолютно віддалені від українських реалій. В результаті, замість того, аби національний інформаційний простір держави в умовах жорстоких цивілізаційних протистоянь став фактором державотворчим та націєоб'єднуючим, він, як це не парадоксально, сам перетворюється в інструмент загрози національній безпеці. Функції хаосу, зневіри, історичної безперспективності, що успішно виконують багато загальнонаціональних телеканалів – це руйнація державницьких основ. Склалася парадоксальна ситуація, коли інформаційний простір держави замість того, аби стати фактором суспільно-політичної стабільності, морально-психологічної рівноваги суспільства – перетворився у загрозу національній безпеці.

2. Забезпечення конституційних прав громадян на отримання всебічної інформації та задоволення їх інформаційних, евристичних, художньо-естетичних потреб.

Агресивне наповнення ефіру попсовими програмами умовного розважального жанру виконує анісоціалізуючу функцію, виштовхує споживача інформації на маргінеси, культивує примітивні естетичні потреби. В національному інформаційному просторі практично відсутні програми смислового українського наповнення з глибоким духовним осердям. Віддавши на поталу хижацьким комерційним інтересам національний медіа ландшафт, влада, по-суті, вилучила зі своєї політики складову українськості як історико-філософського феномена та неодмінного атрибута державності. Рівень інформаційно-пропагандистського впливу російських чинників обумовлений станом українського національного інформаційного простору, елементи якого впродовж останніх років свідомо маргіналізували. Це проявилось у цільовому витісненні української складової в телерадіомовленні, падінні накладів українських друкованих видань, гальмуванні модернізації інформаційної сфери та привнесення в неї корупційних елементів, кінцевою метою чого, як бачиться, і було нищення в тім числі національної телерадіоіндустрії, кіновиробництва та української видавничої справи.

3. Незабезпеченню національних інформаційних інтересів, порушенню прав українців на одержання правдивої й достовірної інформації прямо сприяли вже хронічна відсутність проукраїнської державної політики в інформаційній сфері та фактично фахова неспроможність існуючих державних інституцій виробити й реалізувати таку політику, адекватно реагувати на інформаційні загрози.

Національна рада з питань телебачення та радіомовлення України, Міністерство інформації України, Держкомтелерадіо, Концерн РРТ, Укрпошта, Національна комісія у сфері регулювання зв'язку та інформатизації не мають єдиної узгодженої стратегії розвитку інформаційної галузі, плану консолідованих дій та спільного бачення засобів реагування на серйозні загрози й виклики. Склалася унікальна ситуація, коли в умовах війни кілька державних органів влади замість того, щоб активно, в межах визначених компетенції, протидіяти агресору, фактично лише дублюють одна одну, розробляючи «перспективні» доктрини інформаційної політики, проводячи круглі столи, залучаючи до вироблення рішень і теоретичних рекомендацій часто комерційно вмотивовані організації та сумнівних зарубіжних експертів.

4. Необхідно зробити серйозні висновки та оперативно відреагувати на ухвалені поспіхом закони щодо реформуванні інформаційної сфери, що не враховують українські реалії.

Під тиском заангажованого вузького кола «медіаспільноти» та внаслідок сумнівних домовленостей Верховна Рада України ухвалила Закон «Про суспільне телебачення та радіомовлення України», який обеззброює державу в умовах відкритої зовнішньої агресії Росії саме в інформаційній сфері, об'єктивно послабивши інформаційний суверенітет України. Під такими ж гаслами просування до європейського цивілізованого світу ухвалено і відповідний Закон щодо реформування друкованих засобів масової інформації. За доволі короткий період таких модернізаційних перетворень маємо вражаючі негативні результати – вчорашні потужні державні телерадіокомпанії просто зникають з інформаційного поля, на газетно-журнальному ринку витісняється україномовний сегмент.

5. Під фальшивим прикриттям гасла вільного доступу до інформації та облудною фразеологією про міфічну шкідливість пропаганди – в національному інформаційному просторі сформувалися, як домінуючі, небезпечні інформаційні символи.

Програмний продукт більшості потужних приватних телерадіокомпаній утверджує у суспільній свідомості тотальний негативізм, апатію, страх та маргіналізує аудиторію, виводячи громадян за межі активних соціальних процесів. Їхні інформаційні програми будуються за класичними маніпулятивними моделями, які нав'язують стереотипи безперспективності соціального розвитку України. Під час, так званої гібридної війни, ми втрачаємо не лише тимчасово території держави, а й найголовніше – людей, зомбованих російськими теле- і радіоканалами, які впроваджують у свідомість усталені стереотипи чужинських, світоглядних моделей поведінки. Після відповідного косметичного перелицювання, заміни брендів, зміщення акцентів у риторичі – в український інформаційний простір підступно щоденно вживлюється «руській мір». Приватні телевізійні компанії, які свого часу безцеремонно присвоїли собі інформаційно-частотний ресурс, що належить українському народові, ведуть неприховану пропаганду радянсько-російських цінностей через художньо-мистецькі, пізнавальні, розважальні програми.

Привнесення в медійну сферу нефаховості, непродумана кланова кадрова політика державних управлінців в інформаційній сфері призводить до зниження рівня професійності українських медій, конкурентності національного інформаційного продукту, власне до деукраїнізації національного інформаційного простору, що загрожує національній безпеці.

У цьому зв'язку варто запропонувати наступне:

1. Виходячи з означених проблем та статті 17 Конституції України, яка говорить про те, що гарантування інформаційної безпеки є найважливішою функцією держави, звернути увагу Президента України, Верховну Раду України, Кабінету Міністрів України, Раду національної безпеки та оборони України на необхідність вжиття невідкладних заходів із захисту і забезпечення суверенності національного інформаційного простору, інформаційних прав і свобод українських громадян та суспільства в цілому.

2. Розробити національну комплексну програму гуманітарного розвитку, в якій інформаційній сфері відводилася б визначальна роль як засобу формування світоглядних позицій та збереження традиційних моральних імперативів і художньо-естетичних ідеалів. Ці завдання реалізуються не лише шляхом державної фінансової підтримки, а й запровадженням жорстких регуляторних, ліцензійних норм, які стосуються власного національного медіа-продукту.

3. Законодавчо унормувати інформаційно-частотний ресурс як національний набуток поруч з іншими національними стратегічними ресурсами – надрами, землею, водою, повітрям, що мінімізує його агресивний грабунок та стане запорукою національної безпеки.

4. Змінити порядок денний загальнонаціональної дискусії щодо реформування суспільства, виокремивши зміну існуючих суспільних відносин кланово-постіндустріального характеру на ринково-інформаційні з ідеологією людиноцентризму та европрагматизму, в основі якої ціннісні орієнтири українського світу. Це передбачає кардинальне реформування політичної системи, іншу модель державного устрою, реальне становлення парламентсько-

президентської форми правління, зміни виборчого законодавства із запровадженням відкритих партійних списків, формування партій на ідеологічній основі.

5. Запровадити реальний та змістовний діалог між владою та інститутами громадянського суспільства. Якщо і надалі влада залишатиметься глухонімою, зокрема в питаннях формування суспільного мовлення, захисту інформаційного суверенітету, збереженні національної ідентичності, а орієнтуватиметься лише на «лідерів думок» відповідних олігархічних сил – усе закінчиться прогнозовано на користь «правильних» політичних груп, а не в інтересах українського соціуму.

Література

1. Закон України «Про систему іномовлення України» – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/856-19>

2. Закон України «Про телебачення та радіомовлення» – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3759-12>

3. Ліфтон Р. Д. Технологія «промивки мізків»: психологія тоталітаризму / Роберт Джей Ліфтон. – Харків : Віват, 2016. – 416 с.

4. Почепцов Г. Г. Від покемонів до гібридних війн: нові комунікативні технології XXI століття / Георгій Почепцов. – Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2017. – 260 с.